

УДК 351.745.7+328.185 (477)

Венедіктов Андрій Анатолійович –

*кандидат юридичних наук,
адвокат ради адвокатів Полтавської області*

Andrii A. Venediktov –

*candidate of juridical sciences,
lawyer of the Bar Council of Poltava region*

Венедіктова Юлія Євгенівна –

адвокат ради адвокатів Херсонської області

Yulia E. Venediktova –

lawyer of the Bar Council of Kherson region

Вплив політичної корупції на результати реформування правоохоронної системи України

У статті обґрунтовано актуальність питань боротьби з корупцією. Коротко охарактеризовано стан наукових досліджень цих питань. Охарактеризовано сучасний стан реформування правоохоронних органів. Показано прямий зв'язок між політичною корупцією та відсутністю належних результатів реформування правоохоронних органів. Окреслено перспективні шляхи виходу правоохоронної системи України з кризи.

Ключові слова: *політична корупція, політична еліта, правоохоронна система, правоохоронні органи, національна поліція.*

В статті обоснована актуальність вопросов борьбы с коррупцией. Кратко охарактеризовано состояние научных исследований этих вопросов. Охарактеризовано современное состояние реформирования правоохранительных органов. Показана прямая связь между политической коррупцией и отсутствием должных результатов реформирования правоохранительных органов. Определены перспективные пути выхода правоохранительной системы Украины из кризиса.

Ключевые слова: *политическая коррупция, политическая элита, правоохранительная система, правоохранительные органы, национальная полиция.*

A.A. Venediktov, Yu.E. Venediktova Impact of Political Corruption on the Results of Reforming the Law Enforcement System of Ukraine

The article deals with the urgency of combating corruption. The state of these issues research is determined. The modern condition of reforming of law enforcement bodies is characterized. The direct link between political corruption and the lack of proper results of law enforcement bodies is highlighted. The durable solutions to the crisis of the law enforcement system of Ukraine are given.

It was noted that the scientific achievements in the field of combating corruption remain a theory and the practical experience of the population, independent sociological studies and journalistic investigations indicate the progression of corruption in all spheres of life of Ukrainian society. The law enforcement system of Ukraine is not an exception.

The attention is focused on the fact that as a result of hasty and incomplete reform of the criminal procedural and operative-investigation legislation has virtually halted the work of the operative subdivisions for the prevention of crimes, detection and suppression of latent criminal offences.

It is noted that the law enforcement bodies are under the control of the ruling political elite and serving its commercial interests.

It is argued that political corruption is the most terrible in nature and has the most dangerous consequences. It encroaches on the state power and its usurpation with the purpose of making or avoiding making

certain decisions. Power solutions taking in the context of political corruption designed to meet the private (corporate) interests.

Their basis is arbitrary, which is contrary not only to law but also to the established norms of social existence. Low, mercantile, personal interests of some individuals or groups are prioritized over the interests of the public and hiding under the slogans of "state interests".

Under condition of preservation of political corruption, all reform is doomed to failure. One of the main factors for the preservation of the Ukrainian state, prevention of criminalization of society is the emergence of real political will to overcome political corruption and the introduction of a systematic, scientifically grounded approach to forming of legal regulation of the criminal process and operative-investigation activities, the definition of the system and structure of criminal justice and law enforcement.

A systematic and scientifically grounded approach requires training for these bodies. At the same time, without investment in science and education of this directions (as is traditionally in Ukraine), to achieve the desired effect will not succeed.

Keywords: *political corruption, political elite, law enforcement, National police.*

Постановка проблеми. Сьогодні загальновизнаним є те, що однією з головних загроз національній безпеці України є корупція яка пронизує усі сфери суспільного життя, характеризується багатоманітністю форм та набуває катастрофічних масштабів. Майже всі дослідники поділяють думку, що корупція в нашій державі набула системного характеру, стала частиною економічного та політичного життя суспільства. Саме корупція та її наслідки є головними чинниками формування суспільної думки про декларативність проголошення України соціальною, правовою державою та викликає ланцюгову реакцію правового нігілізму серед різних верств населення, який тягне за собою вкрай шкідливі наслідки. Тому дослідження питань боротьби з корупцією мають стати одним із стратегічних напрямів наукового забезпечення стабілізації політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем пов'язаних з корупцією та протидією цьому явищу є чи не найпопулярнішими у наукових колах. Вирішенням цих проблем займаються представники різних наук: політологи, соціологи, кримінологи, криміналісти, фахівці в галузі кримінального, кримінального процесуального, адміністративного права, теорії оперативно-розшукової діяльності тощо. При цьому часто вносяться слушні пропозиції щодо урегулювання політичних, правових, соціальних, кримінально-правових засад боротьби з корупцією. Проте їх втілення у життя або ігнорується або не приносить бажаних результатів.

Невирішені раніше проблеми. Викладене і є основною проблемою боротьби з корупцією в Україні: наукові досягнення залишаються теорією, а практичний досвід населення, незалежні соціологічні дослідження та журналістські розслідування свідчать про прогресування корупції у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Не становить виключення й система правоохоронних органів України.

Мета даної статті полягає у викритті політичної корупції як одної з основних причин невдалого реформування системи правоохоронних органів України та пошуку шляхів виходу з кризи у якій опинилася ця система.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ми спостерігаємо системне оновлення правоохоронних органів України: протягом 2014–2016 років створено Національне антикорупційне бюро України, Антикорупційну прокуратуру, Національну гвардію, Національну поліцію. Триває створення Державного бюро розслідувань Одночасно з цим, відповідно до нового антикорупційного законодавства, відбуваються процеси люстрації у Прокуратурі України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі, митних та податкових органах.

Успішність процесів реформування активно висвітлюється засобами масової інформації. Впевненість в ефективності запроваджених реформ дають пересічним громадянам і щоденні наочні приклади. Так, підрозділи патрульної поліції систематично виявляють та притягають до адміністративної

відповідальності тисячі порушників правил дорожнього руху. Як наслідок, розвантажено вулиці великих міст, де через порушення правил зупинки та стоянки постійно виникали затори, а державна казна щоденно поповнюється сотнями тисяч гривень.

Водночас, є підстави стверджувати, що зовнішнє благополуччя у питаннях охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю є штучно сформованим враженням, за фасадом якого стрімко розвивається криза правоохоронної системи. Сьогодні її відчують, здебільшого ті, на кого безпосередньо покладені відповідні функції (слідчі, прокурори, оперативні працівники) та ті, хто став потерпілим внаслідок кримінальних правопорушень корисливого та корисливо-насильницького спрямування, кількість яких останнім часом зростає чи не в геометричній прогресії. Однак вже незабаром недосконалість комплексу запроваджених новацій стане очевидною для широкого загалу.

Внаслідок поспішного та неповного реформування кримінального процесуального та оперативного-розшукового законодавства фактично було зупинено роботу оперативних підрозділів із запобігання злочинам, виявлення та припинення латентних кримінальних правопорушень. Усі зусилля цих підрозділів тепер спрямовано на виконання доручень слідчого прокурора з проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у межах розпочатих кримінальних проваджень (коли вже одержано відомості про вчинення злочину та внесено їх до єдиного реєстру досудових розслідувань). Одночасно зруйновано інститут оперативного супроводження кримінального судочинства. Адаже відповідно до ст. 41 КПК України доручення слідчого, прокурора є обов'язковими для виконання оперативними підрозділами. У свою чергу, в провадженні у одного слідчого одночасно знаходяться сотні кримінальних проваджень [1]. Адаже, відповідно до нового законодавства, досудове розслідування розпочинають при отриманні інформації про вчинення злочину – без дослідчої перевірки.

Надмірна завантаженість слідчих призводить до того, що вони фізично не спроможні проводити процесуальні дії та ледве встигають оформлювати фіктивні документи про їх здійснення, надсилати запити до підприємств,

установ, організацій та давати доручення оперативним підрозділам. Останні також не спроможні повним обсягом виконувати всі доручення слідчих і прокурорів, тому часто обмежуються формальною відпискою, а інколи й відвертим глузуванням [2]. Таким чином, замість реальної роботи з виявлення, припинення та розслідування злочинів, у багатьох випадках, відбувається фальсифікація в оперативно-розшукових справах та кримінальних провадженнях.

Одночасно, системна соціально-економічна криза, зубожіння населення, масове безробіття та наявність в користуванні громадян критичної маси вогнепальної зброї зумовлюють подальше зростання рівня злочинності, зокрема вуличних пограбувань та розбійних нападів, хуліганства, крадіжок, шахрайства. І якщо раніше функції протидії цим злочинам виконувалися не лише оперативними підрозділами (запобігання, виявлення та розкриття) та слідчими (розслідування), а й патрульно-постовою службою міліції (виявлення і припинення), то сучасна патрульна поліція, в силу особливостей організації власної діяльності, не здатна ефективно виявляти такі кримінальні правопорушення, а тим більше запобігати їм. До того ж рівень підготовки поліцейських не дозволяє їм належним чином припинити порушення та затримувати правопорушників, про що свідчать численні матеріали відеозапису в мережі Інтернет. Найбільш яскравим показником некомпетентності окремих правоохоронців нового формату стала масове багатогодинне переслідування порушника правил дорожнього руху у середмісті Києва, із застосуванням поліцейськими вогнепальної зброї, що створювало значну небезпеку для життя і здоров'я громадян. У підсумку правоохоронці розстріляли вже зупинений автомобіль порушника (більше 70 вхідних кульових отворів). Пасажир, який знаходився на передньому сидінні був вбитий пострілом крізь лобове скло. Очевидно, що він не вчиняв ні кримінального ні адміністративного правопорушення, а зброя мала застосовуватись правоохоронцями лише для зупинки транспортного засобу. Записи з відео реєстраторів, встановлених на одязі поліцейських доступні для вільного перегляду у мережі Інтернет [3]. Публічні заяви керівників

МВС України щодо інциденту зі спробами виправдати дії патрульного, який вбив пасажира, свідчать про небажання зрозуміти сутність проблеми.

Те саме можна сказати і про проблему створення та діяльності незаконних військових формувань, зберігання та використання ними нарізної вогнепальної зброї, у тому числі автоматичної. Сьогодні в Україні діють десятки таких формувань. Ці формування блокують автомобільні шляхи міжнародного значення та залізницю, підривають опори високовольтних ліній електропередач, беруть участь у рейдерському захопленні підприємств, здійснюють охорону незаконного видобутку корисних копалин (бурштин) у промислових масштабах, фізично знищують ринки й торговельні майданчики в столиці України. Але належного реагування з боку відповідних державних органів немає. Це є тривожною ознакою, оскільки держава, що не здатна утримати монополію на застосування сили, ризикує припинити своє існування. Не важко уявити наслідки захоплення такими формуваннями об'єктів атомної енергетики.

Ілюзорними є і успіхи у боротьбі з корупцією. Так, за даними організації «Transparency International» Україна зайняла 130 місце зі 168 позицій у світовому рейтингу сприйняття корупції, опинившись поруч з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа і Парагваєм. У повідомленні організації зазначено, що незначне зростання у рейтингу пояснюється збільшенням суспільного засудження корупціонерів, створення антикорупційних органів і появою руху викривачів корупції. Разом з тим, зволікання з реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у відносинах бізнесу і влади не дають Україні зробити рішучий крок вперед. Причини цього полягають у тому, що політична воля досить слабка – уряд лише демонструє рішучість до роботи по приборканню корупції. [4]

Як слушно зауважує суддя Конституційного суду України М. М. Гультай, за останні чверть століття, незалежно від складу уряду або особи президента, боротьба із корупцією в Україні лише формально декларувалася. Ухвалювалися закони, вносилися зміни до численних законодавчих актів,

створювалися різноманітні органи для боротьби із корупцією. Однак всі ці дії влади були не стільки показовими, скільки «показушними». Вони передбачали уявну боротьбу з корупцією і жодних позитивних результатів не давали. Навпаки, корупція проникла у всі сфери життя людей, супроводжуючи їх від народження й до смерті [5]

Водночас, загальновідомими є корупційні діяння осіб, які, займаючи найвищі посади в органах державної влади мають прямий стосунок до великого бізнесу й отримують від цього значний прибуток, у тому числі за межами країни. Жодних дій для припинення цього і притягнення винних до відповідальності ні Прокуратура України ні СБУ, ні Національне антикорупційне бюро України не вживають [6].

Елементарний аналіз викладеного дозволяє дійти висновків про те, що вказані правоохоронні органи знаходяться під контролем правлячої політичної еліти та обслуговують її комерційні інтереси.

Політична корупція є найстрашнішою за своєю суттю та найнебезпечнішою за наслідками. Вона посягає на державну владу і полягає в її узурпації з метою прийняття або недопущення прийняття певних рішень. Ухвалені в умовах політичної корупції владні рішення спрямовані на задоволення приватних (корпоративних) інтересів. Їх підґрунтям є свавілля, яке суперечить не тільки правовим законам, а й усталеним нормам соціального буття. Низькі, меркантильні, особисті інтереси окремих індивідів або їх груп виявляються пріоритетними над інтересами суспільними і приховуються під лозунгами «інтереси держави» [5].

Викладене стосується не лише виконавчої влади, а й, насамперед законодавчої. Як стверджують політичні експерти, отримавши місце в парламенті, лідери та представники політичних партій, а нерідко й самовисуванці, лобіюють такі меркантильні інтереси олігархів та підприємницьких груп. Не дивно, що й самі вони в переважній більшості, перебуваючи у владі недовгий час, виявляються олігархами, які мають неабиякі статки. Яскравим прикладом цьому стало проведене нещодавно електронне декларування майна високопосадовців, результати якого шокували не тільки населення України, а й світову громадськість. Жоден

пересічний громадянин України, який щодня намагається прожити за копійчану зарплатню чи мізерну пенсію, не йме віри, що мільйонні фінансові активи та величезні за кількістю наявні грошові кошти у різних іноземних валютах можуть бути нажиті законним шляхом. Тим більше, коли йому протягом усього життя, домагаючись своїх прав та відстоюючи свої законні інтереси, доводиться спрямовувати кошти в кишені чиновників за отримання послуг, які мають надаватися безкоштовно [5].

Гонитва за надприбутками, лобіювання власних комерційних інтересів, політична боротьба за збереження та (або) розширення власного бізнесу відсувають на другий план питання боротьби зі злочинністю та ефективності роботи правоохоронних органів. Ключові законодавчі акти у сфері боротьби зі злочинністю створюються та приймаються поспіхом, часто з необґрунтованими запозиченнями із законодавства інших країн, до того ж перекладеними за допомогою автоматичних програм з Інтернету. З нашого погляду, саме таким чином, у КПК України з'явилися терміни «транспортні телекомунікаційні мережі», «несправжні (імітаційні) засоби», «заздалегідь ідентифіковані (помічені) засоби», які є нетрадиційними для вітчизняного правотворення та правозастосування й, до того ж, не одержали відповідного тлумачення у законі. Недолугість процесуальних норм, численні прогалини та колізії у законні тягнуть за собою неможливість створення відомчих актів, які б належним чином врегульовували питання діяльності конкретних підрозділів правоохоронних органів. Норми багатьох підзаконних актів правоохоронних органів України сформульовано не конкретно, що дає змогу по-різному їх тлумачити.

Як слушно зауважують науковці та практики, реформи, які відбуваються в державі (зокрема щодо реорганізації органів прокуратури, поліції, державного управління, судової влади), – бездумні, безсистемні. Їх наслідки ніким не прогнозуються, в тому числі з позиції корупціогенності тих законів, які приймаються на реалізацію відповідних реформ. Вочевидь, навіть Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, до предметів відання якого віднесено проведення антикорупційної експертизи законопроектів,

поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи, не виконує належним чином покладеної на нього місії. Закони з високим рівнем корупційних ризиків продовжують ухвалюватися, а народні депутати України, як зазначалося, жодної відповідальності за це не несуть [5].

Така безкарність і безвідповідальність посадових осіб найвищого рівня, ігнорування ними законних прав та інтересів громадян, правовий нігілізм суспільства, невиконання судових рішень, нав'язування ідеї, що всі біди в державі лише від суддів, а відтак – формування у населення негативного ставлення до судової системи породжують зневіру громадян у можливості відстояти свої права в законний спосіб, тобто реалізувати надане Конституцією України право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина [5].

Неможна виключати й того, що відсутність позитивних наслідків реформування це результат, який був запланований політичними корупціонерами, які сьогодні мають власні силові структури.

Висновки. Таким чином, за умов збереження політичної корупції усі реформи правоохоронної системи приречені на крах. Одним з головних факторів збереження Української держави, запобігання криміналізації суспільства є виникнення реальної політичної волі щодо подолання політичної корупції та запровадження системного, науково обґрунтованого підходу до формування правового регулювання кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, визначення системи і структури органів кримінальної юстиції та охорони правопорядку. Виникнення такої політичної волі можливо лише за умови зміни політичної еліти, що зараз утримує владу. Така зміна має відбуватися винятково еволюційним шляхом через застосування демократичних процедур в межах чинного законодавства.

Системного та науково обґрунтованого підходу потребує і підготовка кадрів для цих органів. При цьому, без капіталовкладень у науку та освіту окресленого напрямку (як це традиційно склалося в Україні) досягнути потрібного ефекту не вдасться.

Список використаних джерел:

1. Грібов М. Л. Діяльність правоохоронних органів України: сучасні проблеми та засади їх вирішення / М. Л. Грібов // Право України: сучасний стан і перспективи розвитку : Збірник матеріалів третьої науково-практичної конференції викладачів і студентів (м. Вінниця 21 квітня 2016 р.). – м. Вінниця : ВНАУ, 2016. – С.14–19.
2. Рапорт українського поліцейського взорвал Интернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukr-online.com/doings/20440-raport-ukrainskogo-policeyskogo-vzorval-internet-foto.html>.
3. Україна посіла 130-е місце у світовому рейтингу сприйняття корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/UKRAINE/ukrayina-posila-130-e-misce-u-svitovomu-reytingu-spriynyattya-korupciyi-197900_.html.
4. Обнародовано видео с камер полицейских погони и расстрела BMW [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.youtube.com/watch?v=NoeoRpz1y7g.
5. Гультай М. М. Корупція – «стиль» життя українського суспільства? (нотатки небайдужого) / М. М. Гультай // Реалізація міжнародної антикорупційної політики у міжнародному вимірі : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конференції (Київ, 9 груд. 2016 р.) – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С.34–41.
6. Цензор. Нет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/photo_news/322698/chem_vladeet_poroshenko_polnyyi_perechen_aktivov_prezidenta_infografika.

References

1. M. L. Hribov, Diialnist pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy: suchasni problemy ta zasady yikh vyrishennia / M. L. Hribov // Pravo Ukrainy: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku : Zbirnyk materialiv tretoi naukovo-praktychnoi konferentsii vykladachiv i studentiv (m. Vinnytsia 21 kvitnia 2016 r.). – m. Vinnytsia : VNAU, 2016. – Pp.14–19.
2. Raport ukrainskogo politseyskogo vzorval Internet [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ukr-online.com/doings/20440-raport-ukrainskogo-policeyskogo-vzorval-internet-foto.html>.
3. Ukraina posila 130-e mistse u svitovomu reitynhu spryiniattia koruptsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://dt.ua/UKRAINE/ukrayina-posila-130-e-misce-u-svitovomu-reytingu-spriynyattya-korupciyi-197900_.html.
4. Obnarodovano video s kamer politseyskikh pogoni i rasstrelya BMW [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.youtube.com/watch?v=NoeoRpz1y7g.
5. M. M. Hultai, Koruptsiia – “styl” zhyttia ukrainskoho suspilstva? (notatky neбайдужого) / M. M. Hultai // Realizatsiia mizhnarodnoi antykoruptsiinoi polityky u mizhnarodnomu vymiri : materialy Mizhnarod. nauk.-prakt. konferentsii (Kyiv, 9 hrud. 2016 r.) – Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2016. – Pp..34–41.
6. Tsenzor. Net [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://censor.net.ua/photo_news/322698/chem_vladeet_poroshenko_polnyyi_perechen_aktivov_prezidenta_infografika.